

Yayın Geliş Tarihi: 18.01.2023
Yayına Kabul Tarihi: 16.03.2023
Online Yayın Tarihi: 15.06.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1238329>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 2, Yıl: 2023 Sayfa: 816-843
E-ISSN: 1308-0911

Derleme Makalesi

CHILDISM (ÇOCUK DÜŞMANLIĞI / ÇOCUKİZM) KAVRAMI VE COVID-19 PANDEMİSİNİN BU BAĞLAMDA DEĞERLENDİRİLMESİ

*Aylin DİKMEN ÖZARSLAN**

Öz¹

Bu çalışmanın amacı Covid-19 sürecini çocuklar açısından değerlendirmektir. Ancak bunu yaparken, 2000'lerin başlarından itibaren İngilizce alan yazında sıkça karşımıza çıkan childism kavramını mercek olarak kullanmaktadır. Böylece sınırlı olan çocuk çalışmaları literatürüne bu kavram(lar)ı tanıtmak ve bu kavramların Covid-19 deneyimini değerlendirmede sunduğu olanakları görmek amaçlanmaktadır. Childism kavramı aşağı yukarı aynı zamanda iki düşünür tarafından iki farklı anlamda kullanılmıştır. Bunlardan biri Elisabeth Young-Bruehl'in, çocuk düşmanlığı olarak kullanacağımız ve toplumsal yaşamın her alanına sızmış olan, fark etmediğimiz hatta normal olarak gördüğümüz çocuğa karşı önyargı, ayrımcılık ve adaletsizliği su yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır. John Wall'un, çocukizm olarak Türkçeleştireceğimiz kavramı ise çocukların, yetişkinlerle birlikte, yaşadıkları toplumun eş-inşacıları oldukları, sözlerinin ve deneyimlerinin yetişkinlerinki kadar deneyimli olduğu fikrine dayanmaktadır. Toplumda egemen olan normları eleştirerek ve yeniden inşa ederek çocuk-yetişkin karşılığını dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Her iki kavramda özünde çocukları marjinalleştiren patriyarkal, yetiştireci topluma bir karşı duruş olarak şekillenmektedir. Pandemi dönemi ve salgınla mücadele amaçlı uygulama ve pratikler çocuklar açısından düşünüldüğünde sıklıkla çocuk düşmanlığı kavramı açısından değerlendirilmektedir. Çalışma pandemi döneminin bu açıdan değerlendirilmesini, çocukların yaşlarından dolayı sürekli karşı karşıya kaldıkları adaletsizliği görünür kılmak açısından bir fırsat olarak görmektedir. Genel olarak söylemek gerekirse çocuk düşmanlığı kavramı, çocuklara karşı her türlü önyargılı, ayrımcı, adaletsiz durumların ve pratiklerin tanınması ve tanımlanması için önemli bir araç iken çocukizm, bu önyargı ve adaletsizliğe karşı durabilmek, çocukları güçlendirerek yetişkinlerle aynı şekilde değerlendirilmelerinin sağlanması açısından yol göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Düşmanlığı, Çocukizm, Çocukluk Çalışmaları, Çocuklara Karşı Ayrımcılık, Covid-19.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Dikmen Özarslan, A. (2023). Childism (Çocuk düşmanlığı / Çocukizm) kavramı ve Covid-19 pandemisinin bu bağlamda değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (2), 816-843.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-3301-8488, aylin.dikmen@msgsu.edu.tr.

¹ Çalışmada etik kurul onayına gerek yoktur.

THE CONCEPT OF CHILDISM AND EVALUATION OF THE COVID-19 PANDEMIC IN THIS CONTEXT

Abstract

The aim of this study is to evaluate the Covid-19 period in terms of children. While doing this, the concept of childism, which has been frequently encountered in the English literature since the early 2000s, is used as a lens. Thus, it is aimed to introduce this concept(s) to the limited child studies literature and to see the possibilities this concept offers in evaluating the Covid-19 experience. The concept of childism was used in two different senses by two thinkers at roughly the same time. One of them is Elisabeth Young-Bruehl's concept that aims to bring to light the prejudice, discrimination and injustice towards children that infiltrating all areas of social life which we are unaware of or even accept as normal. On the other hand, John Wall's concept is based on the idea that children, along with adults, are co-producers of their society and that their words and experiences are as valuable as adults. And it aims to transform the child-adult opposition by criticizing and reconstructing the norms that dominate the society. Both concepts are shaped as a stance against the patriarchal, adultist society that marginalizes children in essence. When the pandemic period and the measures, and practices to combat it are evaluated in terms of children, they are generally evaluated in terms of the concept of Young-Bruehl's childism (children hostility). This study sees the evaluation of the pandemic period from this perspective as an opportunity to make visible the injustice that children constantly face due to their age. In general, Young-Bruehl's concept is an important tool for recognizing and defining all kinds of prejudiced, discriminatory, and unfair situations and practices against children, while Wall's concept of childism provides a functional guide to stand up to this prejudice and injustice and to ensure the evaluation of children in the same way as adults by empowering them.

Keywords: *Childism, Childhood Studies, Discrimination Against Children, Covid-19.*

GİRİŞ

2020 yılının başında adını duyduğumuz ve hızla yayılan yeni tip koronavirüsün yol açtığı Covid-19 pandemisi, dünya genelinde yüz milyonlarca insanın hastalanmasına ve milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır. Ancak bunun ötesinde toplumsal yaşamın her alanında önemli etkileri olmuş, gündelik yaşamın bütün rutinlerini bozmuştur. Salgın, fiziksel sağlıktan çok daha fazla sosyal ve ekonomik yaşam üzerinde etkili olmuştur. Salgın insanları çok farklı şekillerde ve şiddette etkilemiştir fakat her kriz döneminde olduğu gibi dezavantajlı ve kırılgan gruplar hastalığı ve/veya hastalığın yarattığı koşulların etkilerini çok daha derin yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Bu çalışma sözü edilen bu gruplardan olan çocukları odağına almaktadır.

Salgının ilk zamanlarında çocukların virüsten çok etkilenmedikleri, daha az enfekte oldukları, hastalanma ve ölüm risklerinin yetişkinlere göre çok daha düşük olduğu, hastalanmaları durumundaysa ya hiç belirti göstermedikleri ya da hastalığı hafif rahatsızlıklarla kısa zamanda atlattıkları ilan edilmiştir. Ancak hastalıktan

daha az etkilenmeleri ve özellikle herhangi bir belirti göstermeden virüsü taşıyor olabilmeleri nedeniyle hastalığın yayılmasında önemli rol oynadıkları da yine uzmanlar tarafından dile getirilmiştir. Öte yandan, diğer dezavantajlı bir grup da altmış beş yaşın üstündekiler olarak belirlenen yaşlılardır. Virüs karşısında çok savunmasız durumda oldukları anlaşılmıştır ki nitekim hastalıktan dolayı ölenlerin büyük bölümünün ileri yaştakiler oldukları sıklıkla dile getirilmiştir. Dolayısıyla koronavirüs ile mücadelede alınan ilk önlemler bu iki grubu hedef almıştır.

Pek çok ülkede yaşlılara sosyal mesafeye uymaları, zorunlu olmayan seyahatlerden kaçınmaları, alışveriş yapmaya gitmemeleri ve kendilerini evlerinde izole etmeleri konusunda öneriler getirilmiştir (Cocuzzo vd., 2022). Türkiye’de ise sosyal izolasyon öneri olmaktan çıkarak resmi bir kısıtlama halini almıştır. Çocuklar da sosyal izolasyonun sıkıca uygulandığı bir diğer grup olmuştur. Nitekim Aydın-Düzgıt ve diğerleri, Türkiye’de pandemi yönetimi politikasını inceleyen çalışmalarında altmış beş yaş üstü ve on sekiz yaş altı grubun, kapanma tedbirlerinin öncelikle ve en uzun süre hedef aldığı gruplar olduğunu vurgulamışlardır (2021, s. 5). Sadece Türkiye’de değil dünyada da çocuklar için bu izolasyon düzenlemeleri hızla hayata geçirilmiştir. Birleşmiş Milletler’in raporuna göre dünya genelinde 188 ülkede, ülke çapında okulların kapatılması tedbir amacıyla uygulamaya sokulmuştur ve bu durumdan bir buçuk milyar öğrenci etkilenmiştir. (UN, 2020, s. 7). Virüsün yayılımını yavaşlatabilmek için alınan bu önlemler, ülkeden ülkeye değişiklik gösteren kısa ya da uzun sürelerle yaşlı ve çocukların sosyal izolasyon ve yalnızlık ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur ve bu durumun hem yaşlılar hem de çocuklar açısından ciddi olumsuz etkileri olduğu literatürde sıklıkla dile getirilmiştir (Gayatri, 2021; Brooke & Jackson, 2020; Altın, 2020; UNICEF, 2020). Ayrıca söz konusu bu önlemler yaşlılarla çocukların kimi haklarının kısıtlanması, en temel gereksinimlerine erişimlerinin ya sınırlandırılması ya da tamamen imkansız hale gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla salgınla mücadele kapsamında alınan önlemlerde, özellikle bu iki grubun; çocuklar ve yaşlıların durumunu, bu gruplara karşı ayrımcılık bağlamında düşünmek olanaklıdır.

Aslında salgından bağımsız olarak, yaşa bağlı ayrımcılık toplumsal yaşamın her alanında yaygın bir şekilde yaşanmaktadır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir konu; yaşa bağlı önyargılar ve ayrımcılıktan söz etmeye başladığımızda genellikle yaşlılara yönelik olumsuz algı ve tutumların akla gelmesidir. Oysa yaş ayrımcılığının iki ucu vardır; bir tarafta yaşlılar varken diğer tarafta çocuklar yer almaktadır. Ve çocuklar da sadece yaşlarından dolayı olumsuz algı ve tutumlara, ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Bu koşullarda Covid-19 salgını ile mücadelede, çocuklar ve yaşlılarla ilgili ayrımcı uygulamaların, toplumsal yaşamın her alanına sızmış olan bu önyargı ve ayrımcılıktan bağımsız olduğu düşünülebilir mi? Çalışma bu soruyu çocuklar açısından tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma boyunca fark edileceği gibi, pandemi sürecinde çocukların yaşadıkları, neredeyse bütün dünyada benzer bir

seyir izlemiştir. Dolayısıyla çalışma genel bir çerçeveden soruna bakmakta, Türkiye’deki duruma zaman zaman değinmeler ile yetinmektedir.

Zeynep Gambetti, pandeminin, diğer tüm krizler gibi, toplumsal yaşamın “normal” işleyişini sekteye uğratması nedeniyle çoğu zaman hiç farkına varmadığımız eşitsizlikleri, çarpıklıkları gün yüzüne çıkarttığından söz etmektedir. Gambetti’nin, “[G]ünlük hayatın temposu içerisinde kanıksanan, sorgulanmayan, hatta hiç fark bile edilmeyen birçok kronik sorun görünür hale gelir” (2021, s. 218) ifadesindeki “sorgulanmayan” ve “hiç fark bile edilmeyen” vurguları özellikle önemlidir. Çünkü pandeminin yarattığı koşullar ve sorunlar; kanıksanmış, sorgulanmayan ve hatta fark edilmeyen çocuğa karşı ayrımcılığın sorunsallaştırılması için bir fırsat olabilir. Çalışmanın amacı bu fırsatı değerlendirmek çocukların toplumsal yaşamdaki yerini ve çocuğa karşı önyargı ve ayrımcılığı görünür kılmak ve tartışmaya açmaktır. Bunu yaparken de *childism* kavramını açıklamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın esas amacı, son on-on beş yıldan beri çocuklarla ilgili İngilizce literatürde karşımıza daha çok çıkmaya başlayan *childism* kavramını tartışmak ve Covid-19 pandemisi deneyimini bu kavram bağlamında yeniden değerlendirmektir. Bu amaçla metinde öncelikle *childism* kavramı ele alınacaktır.

Childism (Çocuk Düşmanlığı/Çocukizm):

Buraya kadar metin boyunca *childism* kavramı kullanılmıştır zira kavramın Türkçede nasıl karşılanacağı önemli bir sorundur. Bunun nedeni ise uzun süredir İngilizce alan yazında görmekte olduğumuz *childism* kavramının iki farklı bakış açısından anlamlandırılmasıdır. Bir yandan çocuğa karşı ayrımcılık ve önyargıya işaret ederken diğer yanda toplumun eş-inşacıları olarak çocuğa saygı gösterilmesi gerektiğine ve bu amaçla çocuğun güçlendirilmesine vurgu yapılmaktadır. Kavramın bu iki farklı veçhesinin biri *çocuk düşmanlığı* kavramı ile karşılanmaktadır çünkü Elisabeth Young-Bruehl’in, kavramı olumsuz anlam yüklü olarak tanımladığı, 2012 tarihli *Childism Confronting Prejudice Against Children*² başlıklı çalışması 2021 yılında Aksu Bora tarafından *Çocuk Düşmanlığı Çocuklara Karşı Önyargıyla Yüzleşme* olarak Türkçeleştirilmiştir. Öte yandan, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak olumlu içeriğe sahip kavramsallaştırmada ise *çocukizm*³ terimini kullanmak uygun görünmektedir.

² 2013 tarihinde hemen hemen aynı başlıklı makalesinin dipnotunda (Young-Bruehl, 2009, s. 251), bu çalışmanın 2008 yılında bir konferansta sunulmuş olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla Young-Bruehl’in *childism* kavramsallaştırması 2000’lerin başına denk gelmektedir.

³ Çocukizm, *childism* kavramını karşılamak için bir öneri olarak ileri sürülmektedir. Daha önce Zeynep B. Erdiller Yatmaz ve arkadaşları, 2018 tarihli çalışmalarında kavramı bu şekilde kullanmışlardır (Bkz. Erdiller-Yatmaz, Z. B., Erdemir, E., & Erbil, F. (2018). Okulöncesi öğretmen adaylarının bakış açısından: Neden öğretmenliği seçtiler ve nasıl

Childism kavramının ilk kullanımlarından birini, 1975 tarihinde Chester M. Pierce ile Gail B. Allen tarafından kaleme alınan aynı başlıklı çalışmada görmekteyiz. Psikiyatrist ve eğitim uzmanı olan Pierce ile meslektaşı Allen'in çalışmasında kavram, herhangi bir yetişkinin herhangi bir çocuk üzerindeki üstünlüğünü otomatik olarak kabul eden varsayıma işaret etmektedir. Dahası yetişkinin ihtiyaçlarının, arzularının, umutlarının ve korkularının sorgusuz sualsiz çocuğunkilerden öncelikli görüldüğü vurgulanmaktadır.

Pierce ve Allen (1975), çocuk düşmanlığı⁴ teorisinin, çocuklar ve kitle iletişim araçlarıyla ilgili bir projeden evrildiğini yazmıştır. Reklamları ve televizyonun içeriğini ırkçılık açısından incelerlerken yaptıkları içerik analizi ırkçılık, cinsiyetçilik ve kuşakçılık arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmış ve dikkatlerini, childism (çocuk düşmanlığı) de dahil olmak üzere bu konulara çekmiştir. Bundan sonra yazarlar, televizyon reklamlarında çocukların nasıl tasvir edildiğine bakmışlar ve çoğunlukla değersiz bir şekilde gösterildiklerini saptamışlardır. Yani reklamlarda çocuklar pis, yiyecekleri konusunda mızumsuz, ailedeki iş birliğini sekteye uğratan, düşünen varlıklar olmaktan çok fiziksel yaratıklar olarak temsil edilmekteydiler.

çocuk/çocukluk algıları var. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science], 12(1), 316-341).

Adultism'in yetişkinlik, womanism'in kadıncılık, racism'im ırkçılık, environmentalism'in çevrecilik şeklinde Türkçeleştirilmesi gibi childism'in de çocukçuluk kavramı ile karşılanması hemen akla gelmekte ve daha uygun görünmektedir. Ancak çocukçuluk kavramının, çocuklara cinsel arzu duymak olarak dolaşımda olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Güngör O.C. (2018). Türkiye'de Çocukla İlgili Söz Varlığı. Konya: Kömen Yayınları, s. 320; Zengin B. (2013). Yeni Argo Sözlüğü. İstanbul: Cinius Yayıncılık, s. 75; Keçe, A.C. (2018). "Pedofili ve Yansımaları". Hürriyet. 22.02.2018). Bu nedenle çocukçuluk teriminin kullanılmasından özellikle kaçınılmalıdır.

Childism kavramını, feminizm'de olduğu gibi, orijinal haliyle literatüre dahil etmek de akla gelmektedir. Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi kavram İngilizce literatürde birbirinden farklı iki anlamda kullanılmaktadır. Bu kavramlardan biri *çocuk düşmanlığı* olarak Türkçeleştirilmiştir. Bu durumda iki kavramsallaştırmanın farkını ortaya koyabilmek amacıyla *çocuk düşmanlığı* teriminin yanına çocukizm kavramının konulması işlevsel görünmektedir. Öte yandan yeni kavramların kazandırılması alanda düşünme ve yazın pratiklerini zenginleştirecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, burada bir öneride bulunmaktadır. Kavramın, alanda söz üreten araştırmacıların benimsemesi oranında kabul göreceği açıktır. Ama bir yandan da bu öneri kavram üzerinde farklı öneriler üzerine düşünmek ve geliştirmek için bir davet olarak da görülmelidir. Ki bu da gene alanın kavramsal açıdan zenginleşmesine olanak sağlayacaktır.

⁴ Pierce ve Allen'in childism'ini de çocuk düşmanlığı kavramı ile karşılayabiliriz zira görüldüğü gibi burada da kavram olumsuz bir içeriğe sahiptir, yetişkin merkezli toplumda çocuğun marjinalleştirilmesine işaret etmektedir.

Söz konusu çalışmalarında Pierce ve Allen, çağdaş Amerikan toplumunun çocuk merkezli olduğuna dair yanlış bir algının varlığına dikkat çekmektedirler (ki aynı şeyi modern toplumlara genelleyebiliriz) fakat yazarlar bunun doğru olmadığını ve çocukların, sahip oldukları nitelikler ne olursa olsun sadece çocuk oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirmektedirler. Çocukların, yetişkin modern toplumdaki dezavantajlı konumlarına ve bir azınlık grubu olarak, yaşlarından ötürü ayrımcılık ve kolektif dışlamaya maruz kalmalarına işaret edilmektedir.

John Wall, childism kavramının 1990'larda, bu kez edebiyat kuramcısı Peter Hunt tarafından, çocuk edebiyatını incelemek için bir yöntem arayışı bağlamında kullanılmış olduğunu anlatmaktadır. Bu yöntem yetişkinleri çocuklar gibi; çocuklar ve yetişkinler arasındaki kişisel, alt kültürel, deneysel ve psikolojik farklılıkları dikkate alarak okumaya davet etmektedir. Ancak Wall, Hunt'ın childism kavramını sadece birkaç edebiyat teorisyeninin kullandığını, alan dışından kimsenin kullanmadığını belirtmektedir. Dahası Hunt'ın kendisi bile 1990'ların sonunda kavramı terk etmiştir. Bu durumun önemli bir nedeni, çocukların yaptığı tek bir okuma türü olmadığına ilişkin eleştirilerdir. Genellenabilir çocukça (childist) tek bir tepki yoktur, ki bu durumda çocuk gibi okuyormuş gibi yapmak da mümkün değildir. Wall yöntemin, çocukları güçlendirilmiş anlam yaratıcıları olarak tasavvur ettiğini önemsemekle birlikte Hunt'ı, çocuk failliğinin, kendi başına bir araştırma nesnesi olmasının anlamını ve önemini kavrayamadığı için eleştirmektedir. Oysa çocukluk çalışmaları perspektifinden bakarak çocukların kendi deneyimlerinin yetişkinlerinkiler kadar araştırmaya açık olduğunu kabul ettiğimizde çocukların edebiyat okumalarının tüm sosyal ve kültürel çeşitlilikleri ve kurguları içinde incelenebileceği ve incelenmesi gerektiğinin ortaya çıktığını savunmaktadır (Wall, 2019). Wall'un kendisi ise kavramı çok farklı bir şekilde tanımlamaktadır. Fakat bundan önce, özellikle Wall'un getirdiği eleştirileri de görebilmek için, kavramın çok daha fazla tanınır hale gelmesini, dolaşıma girmesini sağlayan Elisabeth Young-Bruehl'in kavramsallaştırmasına bakmak yerinde olacaktır. Nitekim bu çalışmanın ana dayanağını da bu kavramsallaştırma oluşturacaktır.

Elisabeth Young-Bruehl'in childism (çocuk düşmanlığı) kavramı:

Elisabeth Young-Bruehl filozof ve psikoterapisttir. Psikiyatri eğitiminden önce Hannah Arendt'in danışmanlığında felsefe doktorası yapmıştır. Arendt'in etkisiyle psikanalize ilgisi artmış ve bu alanda eğitim almıştır. Burada ele aldığımız çalışması üzerine bir tanıtım yazan Peter Wilson, önce Arendt'in sonra da Anna Freud'un biyografilerini yazan Young-Bruehl'in bu düşünürlerden büyük ölçüde etkilendiğini ve bu iki kadının, kırılan grupların haklarını ve risklerini daha iyi anlamasında ilham olduklarını yazmaktadır (Wilson, 2013, s. 265). Önyargı konusunda çalışan Young-Bruehl, özellikle Freud'un biyografi için çalışırken

çocuk psikoterapisi konusuna giderek artan ilgisine de bağılı olarak, çocuklara karşı önyargı üzerine çalışılmadığına işaret ederek bu alana yönelmiştir.

Çalışmasında Pierce ve Allen'a da referans veren Young-Bruehl'in kullandığı anlamda childism kavramı çocuklara yönelik ayrımcılığı, önyargıyı ve sistematik adaletsizliği ifade etmektedir. Çocuk üzerindeki yetişkin otoritesinin - yaşam ve ölüm kadar- mutlak olduğunu kabul eden görüşe işaret etmekte ve bunun çocuk karşıtı olduğunu savunmaktadır (Young-Bruehl, 2012, s. 3-4; 2021, s. 11). Ancak çocukların, sadece yaşlarından dolayı maruz kaldıkları bu ayrımcılık, önyargı ve adaletsizliğin farkına varmak/farkında olmak çoğu zaman mümkün görünmemektedir. Dahası çocuğun, yetişkinin ötekisi olarak inşası bu sistematik ayrımcılık, önyargı ve adaletsizliğin normal ve hatta olması gereken algısını beraberinde getirmektedir. Young-Bruehl, çocuklara karşı önyargıya işaret eden herhangi bir kavram ya da bir kelime olmamasına ve bu durumun sorunun bir parçası olduğuna dikkat çekmektedir. (2021, s. 11-12; 2009, s. 254). Oysa kavram önemlidir çünkü sorunu görmemizi ve anlamamızı sağlamaktadır. Bunun için de childism kavramını önermektedir. Bu terim "racism (ırkçılık), anti-Semitism (antisemitizm), sexism (cinsiyetçilik)" gibi diğer önyargılar için kullanılan kavramlara benzemektedir. Ve bu kavramların her biri, "belirli bir grup insana mülk gibi davranılmasını ve onların bağımlılıklarını belirli bir düşünceyle, bir "izm"le meşrulaştırılmasını" anlatmaktadır. Dolayısıyla, Young-Bruehl, childism kavramını dolaşıma sokmanın, "önyargının çocukları nasıl tasavvur ettiğimizi belirlediğini vurgulamak" gibi önemli bir işlev görebileceğini savunmaktadır (2021, s. 13).

Buradan okumaya devam edersek, örneğin çok uzun zamandır kullanımda olan sexism (cinsiyetçilik) kavramı [C]insel taciz, kadınların eşit ücret alamaması, cinsiyetçi dil, patriarkal mülkiyet ve boşanma kuralları, dişilik hakkındaki bütün o sözde bilimsel hükümler, ev içi şiddet, kadın ticareti..." gibi pek çok olguyu bir arada görme ve ifade etme imkanı vermektedir. Ve bütün bu olgular, "kadınlara erkeklerden farklı muameleyi meşrulaştırmak için kadınları stereotipleştirmenin ya da onları belirli bir biçimde tasavvur etmenin tezahürleri"dir (Young-Bruehl, 2021, s. 14). Sexism (cinsiyetçilik) terimi, politik bilincimizi yükselterek Kadın Çalışmaları programlarına, özellikle, özel olan politiktir sloganıyla belirginleşen ikinci dalga feminist kuramlarına ve dünya genelinde varolan kadınlara karşı önyargıyla mücadeleye olanak sağlamıştır. Young-Bruehl, bunun gibi çocuklara karşı önyargıyı formüleştirmeye olanak sağlayacak, çocuklara karşı ayrımcılıkla ilgili araştırma yapanların kullanabileceği ve çalışmalarının sonuçlarını biraraya getirebilecek, politik eyleme kılavuzluk edecek bir terime ihtiyaç olduğunda ısrar etmekte ve bunun için kapsayıcı ve birleştirici bir "şemsiye kavram" olarak childism'i önermektedir (2021, s. 15-16).

Daha önce de ifade edildiği gibi, Young-Bruehl'in adı geçen kitabını tercüme eden ve onun gibi sorunun görünür olmasında Kavramın önemli olduğunu

savunan Bora, childism'i neden "çocuk düşmanlığı" olarak çevirdiğini şöyle ifade etmektedir; "[Orjinali Childism olan bu terim, sexism, racism gibi terimlerle birlikte düşünülmeli. Ancak çeviride "ism" in taşıdığı bütün çağrışım ve göndermeleri kaybetmeyi göze alarak "çocuk düşmanlığı" demekten başka bir çıkar yol bulamadım" (Young-Bruehl, 2021, s. 12, dipnot). Meselenin adını koymanın önemli olduğunu ifade eden Bora, düşmanlık kelimesini kullanmanın gerekli olduğuna inandığını ve hafifletici herhangi bir ekleme yapmak istemediğini belirtmektedir (Bora, 2021). Genel olarak ifade etmek gerekirse çocuk düşmanlığı, yetişkinler ile çocuklar arasında yaşa bağlı olarak algılanan farklılıklar nedeniyle çocukların adaletsizliğe maruz kalmasıdır.

John Wall'un childism (çocukizm) kavramı:

Childism kavramını tanımlayan diğer yolun başında John Wall bulunmaktadır. Wall felsefe, din ve çocuk çalışmaları profesörüdür. *Give Children The Vote: On Democratizing Democracy* (Çocuklara Oy Hakkı Ver: Demokrasiyi Demokratikleştirmek İçin) (2021) başlıklı son kitabında demokratik toplumlarda çocukların oy kullanma hakkının reddedilmesinin hem haksız hem de demokrasiye zarar verici olduğunu oysa çocukların oy hakkının tanınmasının, tarihteki diğer oy hakkını mücadeleyle kazanan gruplarda olduğu gibi, demokrasiyi güçlendireceğini savunmaktadır. Wall aynı zamanda Birleşik Devletler'de Rutgers Üniversitesi bünyesindeki *Childism Institute* (Çocukizm Enstitüsü)'ün kurucu direktörüdür. 2019 yılında kurulan enstitü; bilimsel, sosyal ve politik yapıları ve normları eleştirerek ve dönüştürerek çocukların tarihsel merjinalleştirilmesine meydan okumayı amaçlayan küresel bir işbirliği olarak tanımlanmaktadır (Wall, tarih yok). Ya da enstitünün kendi internet sitesi⁵ nin hemen başında yazdığı şekliyle; normları ve yapıları eleştirerek çocukları güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

2007 yılında açığa çıkan Wall'un childism kavramı; feminizm (fenimizm), kadıncılık (womanism) postcinsiyetçilik (postgenderism), postkolonyalizm (postcolonialism), dekolonyalizm (decolonialism), çevrecilik (environmentalism) ve transhümanizm (transhumanism) gibi kavramlara benzetilerek anlandırılmaktadır. Dünya üzerinde kadınlar ve erkekler kadar on sekiz yaşın altında çocuk da bulunmaktadır ve bu çocuklar, yetişkinler gibi toplumsal yaşamın her yönüyle ilgilidirler. Bu durumda çocukçu (childist) bir bakışa ihtiyaç vardır. Wall, bu çocukçu eleştirinin kullanılmamasının, aynı feminist eleştirinin kullanılmamasında olduğu gibi bilimin orantısız ve hegemonik yapısıyla açıklanması gerektiğini savunmaktadır. Aslında patriyarşinin yalnızca erkek değil aynı zamanda yetişkin olan babanın normatif egemenliğini içerdiğinin belirtilmediğine dikkat çekmektedir. Buradan hareketle Wall'un childism fikri hem araştırmalarda hem de toplumda yetişkinliğin yapısını bozmak ve yaş daha fazla içeren bilimsel ve toplumsal tasavvurları yeniden inşa etmek için gerekli eleştirel

⁵ <https://www.childism.org/about>

bir mercek sunma iddiasındadır (Wall, 2019). Dolayısıyla Wall'un childism kavramı yetişkin erkek egemen toplumsal ve bilimsel normları yeniden inşa etmek ve böylece çocukların toplumsal failliğini görünür kılmak ve güçlenmelerini sağlamak için bir yöntem sunmaktadır. Wall'un childism kavramını çocukizm terimi ile karşılamak uygun olacaktır.

Çocukizm, çocukların düşünce ve deneyimlerinin yetişkinlerinki kadar değerli olduğu ve aynı şekilde değerlendirilmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır. Bu nosyon yeni çocukluk çalışmalarının da temelini oluşturmaktadır. Nitekim Wall da kavramı çocukluk çalışmalarına yaslanarak açıklamaktadır. Wall'a göre akademik feminizmin kısmen kadın çalışmaları yoluyla gelişmesi gibi çocukizm de yeni çocukluk çalışmalarında bir gelişme çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukizm çalışmalarının çocukluk çalışmalarına derinden kök salmış olduğunu iddia etmektedir (Wall, 2019). Bu durumda yeni çocukluk çalışmalarına değinmek, çocukizm için nasıl bir temel oluşturduğunu anlayabilmek açısından yararlı olacaktır.

1980'lerde sosyal bilimlerin çocuğu ele alısında ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. Özellikle sosyoloji, antropoloji ve tarih disiplinlerinde çocukların ve gençlerin incelenmesi için, gelişim psikolojisinin egemen paradigmasının ötesinde yeni bir paradigma ortaya çıkmıştır. Böylece geleneksel paradigmanın çocukları, gelişmekte olan yetişkinler olarak sosyalizasyon kavramı bağlamında ele alan, toplumsal konumları ve durumlarındaki farklılıkları dikkate almayan bakışı ciddi olarak değiştirmiştir. Yeni çocukluk çalışmaları çocuklara, sosyal "oluşlar" (becomings) olarak değil, sosyal "varlıklar" (beings) olarak ya da yetişkin sosyalleşmesinin pasif alıcıları olarak değil, kendi başlarına aktif ve kendi haklarına sahip sosyal katılımcılar olarak yaklaşmaktadır. Bu bağlamda Wall, yeni çocukluk çalışmalarının kurucularından Alison James ve Alan Prout'un, çocukların kendi sosyal hayatlarının, etraflarındakilerin ve içinde yaşadıkları toplumların hayatlarının inşasında aktif rol aldıklarının farkına varılması gerektiği vurgusunu hatırlatmaktadır (Wall, 2019, s. 258). Ayrıca çocukluk, çeşitli ve değişen tarihsel bağlamlarla ilişkili olarak hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından sosyal olarak inşa edilmektedir. Bu kabulü merkeze alan yeni çocukluk çalışmaları tek bir doğal ve evrensel çocukluğun olamayacağı görüşü ile geleneksel yaklaşımdan ayrılmaktadır; çocuk olmanın tanımları ve çocukların deneyimleri farklılık göstermektedir yani birden çok çocukluk vardır. Dahası yeni çocukluk çalışmaları çocukları, kendi hakları olan failler olarak ele almaktadır. Wall'un deyişiyile toplumsal aktörler olarak çocuklar, yalnızca koruma ve gelişme değil aynı zamanda katılım ve iktidar hakları da dahil olmak üzere çok çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hakları kullanmakta ve hak etmektedirler. Bu tür görüşlerin, Birleşmiş Milletlerde 1989'da kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin, özellikle de ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ile düşünce, din ve vicdan özgürlüğü gibi çocuk katılım haklarının oluşturulmasına ilham verdiğini belirtmektedir (Wall, 2019, s. 258).

Çocukların etkin toplumsal aktörler ve kendi haklarının taşıyıcıları olarak görülmeye başlanması, sadece araştırma nesnelere olarak kalmayıp araştırma sürecine dahil olmalarını mümkün kılmaktadır. Çocuklar üzerine araştırma yapmak anlayışı giderek çocuklarla birlikte araştırmak şeklini almaktadır. Çocukların sadece yetişkinlerin araştırma ve politikalarının nesnesi olmak değil ancak kendi gündemleri ve endişeleri açısından da ele alınıp incelenmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır (Wall, 2013, s. 69).

Yeni çocukluk çalışmalarının seyrini ve çocukluk çalışmalarından çocukizme nasıl gelindiğini açıklamak için Wall feminizmin gelişiminde ard arda gelen dalgalara benzer bir izlek sunmaktadır. Buna göre çocukluk çalışmalarının ilk dalgası, 1980'lerde öncelikle çocukların toplumsal aktörler ve farklı toplumsal ve tarihsel bağlamlarda kendi başlarına anlam üreticiler olduklarının farkındalığının gelişmesidir. Bu görüş, çocukluğu pasif bir gelişim dönemi, toplumsal öncesi ve ahlak öncesi, yetişkinliğe hazırlık dönemi olarak algılayan egemen Batı normuna karşı çıkıştır. İkinci dalga, 1990'ların sonlarından itibaren çocukların kendilerinin araştırma süreçlerine dahil olma ve toplumsal katılımcı olma çabalarının artmasıyla tanımlanmaktadır. Bu ikinci dalga aynı zamanda çocukların vatandaşlar, siyasi katılımcılar, parlamenterler, kendi kendilerinin yasal temsilcileri, kültür yapıcılar, medya kullanıcıları ve benzerleri olarak nasıl güçlendirilebileceğini araştıran sosyal politika sorunlarını da ele almaktadır. Çocukluk çalışmalarının bu ilk iki dalgası ile feminizmin ilk iki dalgası arasındaki analogi mükemmel olmasa da önce toplumsal failliği, ikinci olarak da toplumsal eşitliği elde etmek için ortak bir mücadeleyi önermesi bakımından feminizmin yolculuğuna yaklaşmaktadır. Ve Wall'a göre artık çocukluk çalışmalarında, çocukizm adını verdiği ve daha radikal olan bir üçüncü dalganın zamanı gelmiştir. Çocukizm sadece çocukların failliğini anlamak ve onları katılım yönünde güçlendirmeye uğraşmakla kalmayıp aynı zamanda çocukların farklı ve çeşitli yaşam deneyimlerinin, yapısal olarak dönüştürülmüş bilimsel ve toplumsal normlara olan ihtiyacını sorgulamalıdır (Wall, 2013, s. 69-70)

Yeni çocukluk çalışmaları feminizmden ve kadın çalışmalarından hem teorik hem de metodolojik olarak büyük oranda beslenmiştir. Nitekim Wall gibi Young-Bruehl da kavramını açıklarken feminizmin farklı dalgalarına gönderme yapmıştır. Young-Bruehl, çocuk düşmanlığını benzediği cinsiyetçilik (sexism) kavramının ortaya çıkışını açıklarken ikinci dalgayı anmaktadır. Buna göre kadınlar, adını bilmedikleri bir şeye karşı olduklarını -ya da bir şeyin onlara karşı olduğunu- fark etmişlerdir. Son derece karmaşık olan bu şey onları "ikinci cins" konumuna itmektir. Ancak kadınlara karşı var olan bu önyargının ne kapsamlı ne de psikolojik olarak derin bir kavrayışının olmadığını görmüşlerdir. Young-Bruehl, bu kadınların cinsiyetlerine yönelik önyargıları cesurca yeniden düşünmelerinin, kültürün her alanına ve dünyanın her bölgesine yayılan, bugün de süregiden bu önyargıyla mücadele çabalarına yol açtığını savunmaktadır. (2012, s. 7-8). Buradan

hareketle, çocukların da sürekli yüz yüze oldukları önyargının kavramsallaştırmasının bununla mücadeledeki önemine işaret etmektedir.

Wall, Young-Bruehl'in kavramsallaştırmasını yetersiz bulmakta ve eleştirmektedir. O'na göre çocuk düşmanlığı kavramıyla ilgili sorun, çocukları incelemek için olumlu değil sadece olumsuz, eksik odaklı bir mercek sunmasıdır. Aslında bu durum çocukların kendi etkinliklerinden çok yetişkinlerin onlara karşı tutumlarıyla ilgilidir. Gelişim psikolojisinin, çocukların öncelikle yetişkinler tarafından yürütülen sosyalleşmenin veya zararların pasif nesnelere olduklarına ilişkin sınırdan dışına çıkamamaktadır. Dolayısıyla Young-Bruehl'in, çocukların, yetişkinler gibi sosyal olarak yetkin failer ve kendi başlarına anlam üreticileri olduklarını ortaya koyan onlarca yıllık yeni çocukluk çalışmalarının araştırmalarından yararlanmakta başarısız olduğunu savunmaktadır (Wall, 2019, s. 263). Oysa geleneksel paradigmanın sınırlarını çok aşan yeni çocukluk çalışmaları, çocukları araştırmanın merkezine yerleştirerek sadece eylemliliklerini ve deneyimlerini kendi başlarına anlamayı değil ama aynı zamanda çocuk-yetişkin ilişkilerine ve toplumsal pratiklere dair eleştirel anlayışlar geliştirmeyi de başarmıştır. Wall'un, yeni çocukluk çalışmaları alanında doğmakta olduğunu savunduğu çocukizm ise yalnızca çocukların kendi etraflarında, hatta çocuk-yetişkin kuşakları arasında değil fakat bilim ve toplumları genel olarak temellendiren yaygın normatif varsayımlar etrafında da anlayışları ve uygulamaları dönüştürmeye odaklanmaktadır. Feminizmin güncel formlarına benzer şekilde çocukizm, çocukların hali hazırda tahayyül edilen ve önceden kurgulanmış yaşamlarının ve deneyimlerinin toplumsal ve politik temellerinin olduğunu iddia etmektedir. Toplumsal mutabakat ve pratikler tarihsel olarak yetişkinlerin ve yetişkin bakış açısının egemenliğinde olup insan toplumlarının, kültürlerin, dilin, hakların, hukukun, ilişkilerin, anlatıların ve normların tüm yapısı güçlü bir yetişkinlik temeli üzerine inşa edilmektedir. İşte çocukizm bu, daha geniş ve daha sistematik soruna yanıt vermeyi amaçlamaktadır. Wall bu yolda çocukizme, postyapısalcı feminizmin çabalarının öğretici bir model olabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda Butler, Irigaray ve Heywood gibi, feminist araştırmanın sadece kadınların deneyimlerini anlamak ve savunmakla yetinmeyeceğini öne süren üçüncü dalga feministlerin çalışmalarına işaret etmektedir. Postyapısalcı feministlere göre kadınların deneyimlerini örtbas eden ve marjinalleştiren geniş normatif çerçeveleri, esas olarak da erkeklerin tarihsel perspektiflerinden inşa edilen çerçeveleri eleştirmekle de ilgilenilmelidir. Akademik ve toplumsal yaşam sadece, ikinci dalga feminizde genel olarak ifade edildiği gibi, kadınların erkeklerle eşit şekilde dahil olması için gösterilen çabaların ötesinde, altta yatan ve büyük ölçüde görünmeyen dışlamaların ve farklılıkların ışığında eleştiriye tabi olmalıdır. İşte Wall'un da çocukizm ile yapmaya çalıştığı, akademik ve toplumsal yaşama çocukların da yetişkinlerle eşit şekilde katılması çabalarının ötesine geçerek çocukların marjinalleştirilmiş deneyimlerine temel olan normatif kabulleri eleştirme ve yeniden yapılandırma çabasını temsil etmektedir.

Başka bir ifadeyle, tarihsel olarak kök salmış yetişkinlik normlarını eleştirel olarak yeniden yapılandırmayı amaçlamaktadır (Wall, 2019,s. 259-260).

Aslında bu iki kavramın bakış açıları birbirinden çok farklı görünse de çıkış noktalarının ortak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira her iki kavram da çocukları marjinalleştiren yetişkin ve patriyarkal toplumsal yapının yarattığı ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle bu iki farklı childism kavramı temelde patriyarkaya bir karşı çıkış olarak belirmektedir. Young-Buehl, çocuk düşmanlığının kaynağında kadınları ve çocukları ezen erkek otoritesini bulmaktadır. Ancak Wall, Young-Bruehl'ün çocuk düşmanlığı kavramının, "feminizmi" yalnızca "cinsiyetçilik" veya "kadınlara karşı önyargı" ile tanımlamaya eşdeğer olduğunu, bunun da feminizm kavramını, kadınların güçlendirilmesini inceleme ve ilerletme konusundaki en önemli kapasitelerinden mahrum bırakacak son derece sınırlı bir görüş olduğunu savunmaktadır (Wall, 2019, s. 263).

Kısaca ifade etmek gerekirse Young-Bruehl, çocuklara karşı var olan ayrımcı ve dışlayıcı tutumu teşhis etmek ve adını koymak amacındadır. Böylece girişilecek mücadelenin neye karşı olduğunu belirlenmesi mümkün olacaktır. Buna karşın Wall, çocukların da yetişkinlerle eşit toplumsal aktörler olarak ele alınmasının çocuğu güçlendirme ve toplumu dönüştürme potansiyeline gönderme yapmakta ve böylece Young-Bruehl'in teşhis ettiği sorunla mücadelede işlevsel olabilecek bir araç ve yol önermektedir.

Çocukları konu alan literatüre baktığımızda Young-Bruehl'in çocuk düşmanlığı kavramının daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Wall da psikanalist Young-Bruehl'in kavramının sadece psikoloji değil, diğer pek çok alandan akademisyen tarafından da benimsendiğini kabul etmektedir. Ama özellikle Covid-19 pandemisi sürecinde çocukların durumunu sorgulayan çalışmalarda sıklıkla işe koşulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Covid-19 Pandemisi

Covid-19'un yol açtığı salgın sürecinde, hastalığın ortaya çıkmasından yayılmasına ve bununla baş etme yollarına kadar her aşamada toplumsal, kültürel, ekonomik, politik vb. yönleri biyolojik süreçlerden çok daha etkili olmuştur. Bu koşullardan bütün insanların bir şekilde etkilendiği tartışma götürmezse de bazı grupların çok daha şiddetli ve uzun dönemli etkilendiği açıktır. Çocuklar ise pandeminin ve pandemiyle mücadele için alınan önlemlerin yol açtığı toplumsal ve ekonomik koşullardan en derinden etkilenen başlıca gruplardan biridir.

Araújo ve arkadaşlarının dikkat çektiği gibi hastalık riski, hastalıkla mücadele kapsamında alınan karantina ve kısıtlama önlemleri, sosyal izolasyon, ebeveynlerin ya da bakıcıların artan stres düzeyi nedeniyle Covid-19 gibi salgınlar ve pandemiler çocuklar ve gelişimleri açısından potansiyel riskler üretmektedir (2021, s. 370). Tabii ki çocuklar da tıpkı yetişkinler gibi kendilerinin ya da

yakınlarının hastalanması, yakınlarını kaybetme riski karşısında endişe yaşamaktadırlar. Ekonomik koşullardaki çalkantılar, ebeveynlerin iş ve/veya gelir kaybı ya da bunun olasılığı çocuklar açısından da önemli bir kaygı kaynağı olabilmektedir. Ama bunların yanında öncelikle hemen tüm çocuklar, pandemi nedeniyle gündelik rutinlerinin tamamen ters yüz olduğunu deneyimlemişlerdir. Okullar kapatılarak uzaktan eğitime geçilmiştir ki bu durumun çocuklar üzerindeki etkileri az sonra daha ayrıntılı şekilde incelenecektir. Ev içi şiddet ve istismar vakalarının arttığı yönünde çok sayıda rapor ve tahmin bulunmaktadır (Kechagia & Metaxas, 2021; Ghosh vd., 2020, s. 228; Sserwanja vd., 2020). Çocuk işçiliğinde artışın yaşandığını gösteren raporlar ve bu artışın devam edeceği öngörülerini, halihazırda önemli bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdüren çocuğun ekonomik istismarının kötüye gittiğine, bununla başa çıkmak için uzun zamandır verilen mücadelelerdeki kazanımların tehlikede olduğuna işaret etmektedir (ILO & UNICEF, 2021). Bu durumda Covid-19'un doğrudan sağlık riskinden olmasa da yarattığı sosyal ve ekonomik koşullardan çocukların çok daha ciddi şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür. Dahası birbirinden farklı çocukluklar olduğunu göz önünde bulundurarak kesşimsel açıdan baktığımızda mülteci çocuklar, engelli çocuklar, kurumlarda kalan çocuklar ve benzerleri gibi çocuk olma dezavantajının yanında başka tür dezavantajlara da sahip olanların çok daha şiddetli bir şekilde etkilendikleri açıktır (Alexa, & Baciu, 2021; OECD, 2020; Mitchell 2020).

Çocukların pandemi karşısındaki kırılganlıklarına işaret etmek ve yüz yüze kaldıkları olumsuzlukların yaygınlığına dikkat çekmek için, örneğin Tummala ve Muhammad bu durumu, yani çocukların bu süreçte karşılaştıkları olumsuz koşulları "ikincil pandemi" olarak tanımlamaktadırlar (2020). Benzer şekilde süreçten ne kadar olumsuz etkilendiklerini ifade etmek için UNICEF çocukları Covid-19 salgınının "gizli kurbanları" (tarih yok), Vyjayanthi ve arkadaşları ise "sessiz kurbanları" (2020) olarak adlandırmışlardır. Campbell ve arkadaşları, pandeminin çocuklar üzerindeki etkilerinin uzun vadeli olacağına dikkat çektikleri çalışmalarında "görünmez kurbanlar" kavramını kullanmışlardır (2021, s. 106). Dolayısıyla çocukların pandemi sürecinden çok daha şiddetli etkileniyor olmalarına rağmen bu durumun farkında olunmadığı konusunda görüş birliği alan yazında dikkat çekmektedir. Nitekim Campbell ve arkadaşları, ülkelerin pandemiye verdikleri yanıtların, çocukların ve ergenlerin çıkarlarının yetişkinlerin çıkarlarına tabi olduğunu gösterdiğini ifade etmektedirler (2021, s. 106) ki bu açıklama yine çocuk düşmanlığı kavramını çağırılmaktadır.

Aslında çocukların her kriz döneminde, olumsuz sosyal ve ekonomik koşullar karşısında en kırılgan grup olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bagattini, çocukluğun tartışmasız insan yaşamının en savunmasız dönemi olduğunu dile getirmektedir. Çocuklar, temel ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına son derece bağımlıdırlar ve bu durum onları özellikle savunmasız hale getirmektedir. Dahası başkalarının kendileri için verdikleri kararlara bağımlıdırlar

ki bu, çocukların kırılabilirliğinin en belirgin kaynağı olarak görünmektedir (Bagattini, 2019, s. 211). Giesinger da benzer şekilde, çocukların özellikle savunmasız olarak tanımlanabileceğini öne sürerken kırılabilirlik kavramının bağımlılık kavramıyla yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Ve çocukları, kırılabilirliklerinden korumak için onların bakımını üstlenecek özel sosyal düzenlemeler getirilmişse de çocukların bunlara bağımlı kılınmış olduğuna dikkat çekmektedir. Böylece bağımlı kılınan çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının ihmal edilebilir olduğunu ileri sürmektedir (Giesinger, 2019). Benzer şekilde Young-Bruehl da yasal yapılardan kültürel ürünlere kadar toplumun her alanında çocuklara zarar veren ya da gereksinimlerini karşılamayan pek çok sosyal ve politik düzenlemenin varlığına işaret etmektedir (2009, s. 7). Bu bağlamda Covid-19 sürecine baktığımızda, salgınla mücadele kapsamında alınan halk sağlığı önlemlerinde çocukların gereksinimlerinin göz ardı edildiğini ve hatta çocuklara zarar verme pahasına uygulandığını iddia etmek yanlış görünmemektedir.

Covid-19 Halk Sağlığı Önlemlerinde Çocuk Düşmanlığı

Hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesi, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, sağlık hizmetlerinin organizasyonu halk sağlığının konusudur. Toplumun sağlığını ve refahını iyileştirmeyi amaçlayan bilimsel, teknik, sosyal ve politik bir çabadır. Diğer bir ifadeyle sağlığı ve refahı etkiledikleri ölçüde tüm siyasi kararlar aslında halk sağlığı kararlarıdır ve resmi halk sağlığı önerileri son derece politiktir. Dolayısıyla da halk sağlığı politikaları hemen her zaman, geleneksel güç ilişkilerinin ana hatlarını takip eden ve bazı hayatları diğerlerini korumak için feda eden politik epidemiyoloji süreçlerini içermektedir. Bu perspektiften, halk sağlığı politikası, bazı yaşamların diğerlerine göre öncelendiği ve yaşama ayrıcalığının her zaman, tarihsel olarak baskın gruplara verildiği kalıcı bir triyaj durumunu yansıtmaktadır. Toby Rollo, çocukların ve gençlerin daima halk sağlığı politikasının “kurbanlık kuzular”ı olduklarını iddia etmektedir ki bu durumun Covid-19’un politik epidemiyolojisinde tekrarlandığı görülmektedir. Çocuk felci, İspanyol gribi gibi geçmişteki salgınlara verilen tepkiler -yoksulluk, kirlilik ve savaşa verilen liberal tepkiler gibi- yetişkinleri ve onların çıkarlarını korumak adına çocukları orantısız bir şekilde hastalık ve ölüm riski ile karşı karşıya bırakan bir dizi halk sağlığı kararı yansıtmaktadır (Rollo, 2020, s. 75-76). Bu durum ise büyük oranda çocukların karar alma süreçlerinden dışlanmış olmalarıyla açıklanabilmektedir. Rollo burada “childism” kavramını, çocukların politik alandan geleneksel dışlanmışlığına gönderme yapmak amacıyla kullanmak ve çocukların, bu süreçlere formel katılım için mücadele eden siyahi, yerli ve beyaz olmayan insanlardan farklı olduğunun altını çizmektedir. Çocuklar, geleneksel olarak politik süreçlerden resmi ve sürekli olarak dışlanmakla kalmamakta, aynı zamanda kalıcı olarak ihmal ve göz ardı edilebilir bir konuma yerleştirilmektedirler. (Rollo, 2020, s. 77-78). Bunu söylediğinde ise “childism” kavramını, çocuk düşmanlığı anlamında kullandığı anlaşılmaktadır. Çocukların ihmal ve göz ardı edilebilir olmalarından dolayı küresel kıtlık ve açlığın, insan kaçakçılığının ve zorunlu

göçün, yanı sıra bulaşıcı hastalıkların birincil kurbanları olmaları şaşırtıcı değildir. Her yıl milyonlarca çocuk önlenebilir çatışmalar, koşullar ve hastalıklar nedeniyle ölmektedir. Oysa Covid-19, yetişkinler için tehdit oluşturduğundan, sosyal ve ekonomik yaşamın radikal bir şekilde yeniden yapılandırılmasını gerektiren bir kriz olarak görülmekte iken pandeminin yarattığı koşulların en derinden çocukları etkilediği gerçeği dikkate alınmamaktadır (Rollo, 2020, s. 77). Bu durumda halk sağlığı kararlarının, yetişkinleri, onların politik ve ekonomik çıkarlarını korumak için tasarlandığını, bu nedenle de çocuk düşmanı olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

“Süper bulaştırıcılar” olarak etiketlenen çocuklar

Salgının başlarında, daha önce de anlatıldığı gibi, çocukların, virüsün doğrudan etkilerine karşı daha avantajlı oldukları sıklıkla tekrar edilmiştir. Ancak tartışma çocukların virüsün yayılmasındaki rolleri etrafında yoğunlaşmıştır (Heald-Sargent & Muller, 2020; Sözcü, 2020; HaberTürk, 2020; T24, 2021)⁶. Adami ve Dineen, çocukların “vektörler” (hastalık taşıyıcılar) olarak adlandırılmasının, hareketlerini kontrol altına almak için kullanıldığını iddia etmektedirler. Ayrıca yazarlar, sıklıkla hastalık taşıyan hayvanları veya parazitleri tanımlamak için kullanılan bir sözcük olan ve insanlara atıfta bulunmak için kullanıldığı pek görülmemiş olan vektör’ün çocuklar için kullanılmasının küçük düşürücü olduğunu ifade etmektedirler. Bu adlandırmanın dahi yetişkinlere öncelik verdiğini ve bizi, Covid’li çocukları sadece yetişkinler üzerindeki etkileri açısından düşünmeye teşvik ettiğini savunmaktadırlar. Hatta bu dilin çocuk düşmanlığının ve mizopedinin (çocuklara karşı nefret) ifadesi olarak görülebileceğini ileri sürmektedirler (Adami & Dineen, 2021, s. 360-361).

Spray ve Hunleth de çocuk düşmanlığına dikkat çekmekte ve bu dilin geleneksel yetişkin-çocuk hiyerarşisini yeniden kurmak için kullanıldığını savunmaktadırlar; pandeminin başında çocukların hastalığa karşı belirgin şekilde dokunulmaz görülmeleri, kırılğan çocuk ve koruyucu yetişkin hikayesini bozmaktaydı. Bu durumda çocuklar hemen asemptomatik (belirti göstermeyen) hastalık taşıyıcısı olma potansiyelleri nedeniyle riskli ve yetişkinler için tehlikeli olarak yeniden kurgulanmışlardır (Spray & Hunleth, 2020, s. 44). Ve bu dil, çocuk ile yetişkin arasındaki güç ilişkilerini yetişkin lehine yeniden kurarken bir yandan da çocukların yaşamlarının kontrol altına alınmasına ve sınırlandırılmasına hizmet etmiştir.

⁶ Kısa süre içinde çocukların hastalığı yetişkinlerden daha fazla yaymadığı anlaşılmış, hatta daha az bulaştırdıklarını gösteren araştırmalar gündeme gelmiştir (Aktan, 2020; HaberGlobal, 2020; NTV, 2020)

Salgınla mücadelede çocuklar

Virüsün yayılımının hızını kesmek adına alınan ilk önlemlerden biri okulların kapatılması olmuştur. Böylece süper bulaştırıcılar olarak görülen çocukların hareketliliği büyük oranda sınırlandırılmıştır. UNICEF, Nisan 2020 (yani salgının pandemi ilan edilmesinden kısa bir süre sonra) yayınladığı raporunda dünya çapında, on sekiz yaşın altındaki çocukların %99'unun, Covid-19 nedeniyle bir tür hareket kısıtlaması uygulanan ülkelerde yaşadığını belirtmiştir. Eğitim açısından bakıldığında dünya genelinde 1,57 milyardan fazla öğrencinin (%91) eğitimi aksamıştır (UNICEF, 2020). Nitekim Birleşmiş Milletler (UN, 2020, s. 7), yayınladığı politika özetinde Covid-19 nedeniyle uygulanan okul kapatmalarının tarih boyunca dünya genelinde bu kadar yaygın başka bir örneğinin daha bulunmadığına vurgu yapmaktadır. Türkiye ise, Eğitim-Sen'in raporuna göre, 2020-2021 yılında, işgünü açısından bakıldığında okulların en uzun süre kapalı kaldığı ülkeler arasında yer almıştır (2021, s. 2).

Aslında okulların kapanmasının gerekliliği konusunda bir fikir birliği de yoktur. Bu konuda yazarların bir kısım çocukların da yetişkinler kadar enfekte olduğunu ve hastalığın yayılmasında önemli rol oynadıklarını iddia ederken (Hyde, 2020; Hyde, 2021; Sah vd., 2021) diğer bazı yazarlar, Covid-19'a yakalanma risklerinin yetişkinlerden daha az olduğunu ve yayma olasılıklarının da daha düşük olduğunu savunmaktadırlar (WHO Regional Office for Europe, 2021; Britton vd., 2021; Bülbül & Hacımustafaoğlu, 2020, s. 259). Buna rağmen yukarıda ifade ettiğimiz gibi ilk alınan önlemlerden biri okulların kapatılması olmuştur ki geçmiş salgınlarda da bu önlemin sıklıkla uygulandığı görülmektedir (Chavez Villegas vd., 2021; Ager vd., 2020; Jackson vd., 2013; Stern vd., 2009). Ancak okulların kapatılmasının, çocukların gereksinimleri, gelişimleri, hakları açısından ne tür olumsuzluklar barındırdığına ilişkin çok geniş bir literatürün birikmiş olduğunu da eklemek gerekmektedir.

Okul çocuklar için eğitim işlevinin ötesinde akranlarıyla bir araya gelme imkanı sağladığı için çok önemlidir. Autzen ve arkadaşları okul kapatmaların bir yandan çocukların öğrenimlerini kesintiye uğrattığını ama bir yandan da savunmasız çocukların yardıma erişmeleri için önemli bir iletişim hattını kopardığını ve bu durumun yarattığı olumsuz tabloyu klinisyenlerin "sessiz şiddet salgını" olarak tanımladıklarını belirtmektedirler (2021, s. 1355). Ebevynerin ve/veya bakıcıların pandeminin yarattığı olumsuz sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle artan stress ve kaygılarına bağlı olarak çocuklara yönelik ev içi şiddet ve istismar vakalarındaki artışa ilişkin raporlar ve tahminler (Ghosh vd., 2020, s. 228; Đapić vd., 2020, s. 185; Kechagia & Metaxas, 2021) evin her zaman çocuklar için güvenli olmadığını hatırlatmaktadır. Okulların kapalı olması tehlike içinde olan çocukların evden uzaklaşabilme imkanlarını ellerinden almaktadır. Daha önemlisi, süregiden bir şiddet ve/veya istismar vakasının açığa çıkmasında önemli rol oynayan öğretmen, rehber veya arkadaşların gözetiminden uzaklaştırmakta ve

diğer koruyucu mekanizmalara erişimi engellemektedir. Özellikle yabancı literatürde, en çok da dezavantajlı hanelerden gelen çocukların okullardaki ücretsiz yemek olanağından mahrum kalmasının çok ciddi bir sorun olduğu vurgulanmaktadır (Chang & Yano, 2022; UNICEF, 2020). Ancak maalesef Türkiye’de, devlet okullarında hâlihazırda zaten öğrencilere beslenme verilmediğinden burada söz etmek anlamlı olmayacaktır. Yine de yeri gelmişken ücretsiz yemek verilmesinin, özellikle de ekonomik koşulların iyice bozulduğu bu süreçte yoksul ailelerin çocuklarının sağlıklı gelişimleri açısından ne derece önemli olduğunun altını çizmek önemlidir.

Öte yandan eğitimin kesintiye uğraması çocukların eğitimden kopmasına neden olabilmektedir. Pandemi sonrasında milyonlarca çocuğun okula dönmeyeceği tahmin edilmektedir. Çocuk evliliklerinin, çocuk yaşta gebeliklerin ve çocuk işçiliğinin artması (Save The Children, 2020; Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Çocuk Sağlığı Çalışma Grubu, 2021) bu dönemde çocukları bekleyen tehlikeler olarak ortaya konmaktadır ki bu riskler çocukların bugünlerini olduğu kadar yetişkin yaşamlarını da olumsuz etkileyecektir. Çocuk işçiliği özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır; erken yaşlarda sağlıklı gelişimine ve eğitimine zarar verecek şekilde çalışan çocukların gelecekte yeterli ücret kazanma olasılığını düşürerek yoksulluk ve eşitsizliği sürekli kılmaktadır.

Bu tablonun karşısında okulların kapatılması ve çocukların hareketliliğinin kısıtlanması önlemlerinin uygulanmasında çocukların refahı ve iyilik haline ilişkin endişelerin ön planda tutulduğu kuşkuludur. Bunun en bariz örneğini ülkemizde meslek liselilerin durumunda görebiliriz. Zira Milli Eğitim Bakanlığı’nın web sayfasında duyurduğu gibi, 2020 yılında üretimden elde ettiği gelir son iki yılda yüzde yüz artan (MEB, 2021) Meslek Liselerinde, tüm okulların kapanıp uzaktan eğitime geçildiği dönemlerde, uygulama kazanımları başlığı altında yüz yüze eğitimler sürdürülmüştür (Kablay, 2021; T24, 2020). Bu açıdan salgınla mücadele adına alınan önlemlerde üretimin ve sermayenin öncelendiğini, üretimde etkin olmayan çocukların ise ayak altından çekildiklerini görmek önemlidir. Spray ve Hunleth (2020), Covid-19 döneminde çocukların görünmez olduklarından söz ederken gereksinimlerinin görmezden gelenebilir ve ihmal edilebilir olduğunu ifade etmektedirler. Oysa alınan tedbirler sonucunda çocukların, kelimenin tam anlamıyla görünmez olduklarını da saptamak gerekmektedir. Çocukları hastalığa karşı koruma endişesiyle alınmış olduğu iddia edilebilecek bu önlemler, çocukların refahını ve iyilik halini sadece fiziksel sağlığa indirgenmiş olması nedeniyle çocuk düşmanıdır.

Okulların kapatılmasının eğitimde yol açtığı kayıpların yarattığı endişe nedeniyle ülkeler mümkün olduğunca kısa sürede -ama farklı tarihlerde ve farklı düzenlemelerle- yüz yüze eğitime geçmişlerdir. Fakat bu sefer de çocuklar arasında Covid-19 vakalarının artışına tanık olunmuştur. Nitekim halk sağlığı uzmanı olan

Nisreen A. Alwan, çocukların pandeminin ilk yılında, okulların kapanmasıyla, yetişkinleri korumak için büyük bir bedel ödemiş olduklarını belirtmektedir. Fakat bundan sonra yeterli önlemler alınmadan okulların açılması ve böylece hastalığın çocuklar arasında hızla yayılmasına izin verilmesinin adil olmadığını, dahası bunun çocuk düşmanı bir uygulama olduğunu savunmaktadır (Alwan, 2021). Nitekim yaklaşık bir buçuk yıl aranın ardından Türkiye’de okulların açılmasıyla, diğer ülkelere benzer şekilde çocuk vaka sayılarının artması gündeme geldiğinde dönemin Milli Eğitim Bakanı, yüz yüze eğitimin her koşulda devam edeceği açıklamasını yaparken “okulların açık kalması milli güvenlik meselesidir” ifadesini kullanmıştır (Diken, 2021). Bunun, toplumsal yararı çocukların üstün yararının önüne koyan ve çocukları ancak geleceğin yetişkinleri olarak gören, bu nedenle de sadece sosyalizasyon ve eğitim bağlamında dikkate alan geleneksel paradigmanın sınırlarında kaldığını, dolayısıyla da çocuk düşmanı bir tutum olduğunu görmemiz önemlidir.

Salgınla mücadele amacıyla kısa zamanda geliştirilen aşılarda riskli gruplardan itibaren hızla uygulanmaya başladığında da çocukların aşılama konusu yetişkinlerinkinden farklı tartışılmıştır. Öncelikle çocukların en son aşılama grup olduğunu hatırlayarak başlamak uygun olacaktır. Ancak bunun da ötesinde karar vericilerin, yetişkinlerin aşılama konusunda ısrarcı olurken çocukların olası bir aşı riskini almalarını istemektense enfeksiyon yoluyla oluşturulan doğal bağışıklıkla daha iyi korunabilecekleri öne sürülmüştür. Oysa koronavirüs enfeksiyonu yoluyla edinilen antikor seviyesinin kişiden kişiye değiştiğini gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Üstelik yetişkinler, hastalık geçirmiş olsalar dahi aşılama almaktadırlar. Daha açık ifade etmek gerekirse çocuklar için enfeksiyon yoluyla oluşturulan doğal bağışıklığın üstünlüğünden söz ederken, yetişkinler için aşının sağladığı korumanın doğal enfeksiyondan daha üstün olduğu düşünülmektedir. Autzen ve arkadaşları bu düşüncenin tutarsızlığına dikkat çekmekte ve bu tür tutarsızlıkların çocuklara karşı yapısal önyargının kanıtı olduğunu savunmaktadırlar (Autzen vd., 2021, s. 1355).

Pandemi sürecinde alınan önlemler ve çocukların aşılama konusunda çekingen davranılmasının nedenleri düşünüldüğünde, suyun yüzünde kuşkusuz çocukların üstün yararı kavramı görünecektir. Oysa Ann Oakley, bu “üstün yararı” dilinin tehlikesine dikkat çekmektedir. Bu, koruma kılıfına sokulmuş kontrol ve dışlama felsefesidir (1994, s. 17). Onun görüşlerini takip ederek bu koruma dilinin pandemi sürecinde çocukların sosyal yaşamdan dışlanmalarına ve böylece gündelik rutinlerinin alt üst olmasına, izolasyon, yalnızlık ve sosyal destek kaybı nedeniyle güvenlik duygularının zarar görmesine, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kısıtlanması yoluyla temel haklarını kullanmaktan ve gereksinimlerinin karşılanmasından mahrum kalmalarına yol açtığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Yirmi birinci yüzyılın şimdilik en ciddi halk sağlığı sorunu olan Covid-19 pandemisi büyük oranda hızını kesmiş olsa da geride, üzerine konuşulacak çok konu bırakmıştır. Covid-19'un yarattığı koşullar, sonuçları vb. üzerine konuşmak anlamlı ve gerekli görünmektedir çünkü gelecek salgınlarla mücadelede yol gösterici olabilecektir. Zira bu pandeminin iyice su yüzüne çıkardığı bir konu da insanın doğa üzerinde kurduğu ve sürekli olarak baskısını arttırdığı tahakküme, ekolojik dengede yol açtığı bozulmalara paralel olarak salgın hastalıkların, pandemilerin giderek daha yoğun ve şiddetli yaşanacağı beklentisidir. Bu yüzden zaten son dönemde Covid-19 üzerine kaleme alınan yazılarda söz konusu pandeminin beklenen bir kriz olduğu tekrarlanmaktadır (Saad-Filho, 2020, s. 2; Tsiamis, 2021, s. 18). Dünya Sağlık Örgütü de dünya genelinde refahı, toplumlari ve ekonomileri önemli ölçüde etkileyen grip salgınlarının öngörülemez ama tekrarlayan olaylar olduğunu ifade etmektedir (WHO, 2018, s. 2). Dolayısıyla salgınlar ve salgınlarla mücadele önemli bir gündem maddesi olduğu ölçüde çocukların durumu, üzerinde ısrarla durulması gereken bir konu olarak görülmelidir.

Bobbie Person ve arkadaşları, hızla gelişen yeni salgınlar ortaya çıktığında harekete geçirilen halk sağlığı stratejilerinin, toplumun sağlığının korunması ile belirli gruplara karşı korkuya, damgalamaya ve ayrımcılığa yol açabilecek dışlayıcı uygulamalar ve tedaviler başlatmak arasında hassas bir denge gerektirdiğine işaret etmektedirler (Person vd., 2004, s. 358). Ancak yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız gibi, Covid-19 pandemisi ile mücadele amacıyla gündeme gelen halk sağlığı stratejileri, bazı gruplar için damgalanma ve dışlanma ile sonuçlanan uygulamaları getirmiştir. Bu bağlamda çalışma, söz konusu bu gruplardan olan çocuklara odaklanmıştır. Pandeminin başından itibaren çocukların süper bulaştırıcılar olarak etiketlenmesi, toplumsal yaşama katılımlarının kısıtlanması ve temel haklarının pek çoğuna erişimlerinin engellenmesi anlamına gelen uygulamalar, toplumsal yapı içinde çocukların ve çocukluğun nasıl inşa edildiği ile doğrudan ilişkili görünmektedir. Diğer bir deyişle Covid-19 salgını sırasında yetişkinlerin gereksinimlerine, çocuklar pahasına öncelik veren politika kararlarının temelinde, çocuğa karşı süregiden yapısal önyargı ve dışlamanın olduğunu söyleyebiliriz ki bu durumu açıklamak için Young-Bruehl'in çocuk düşmanlığı kavramı işlevsel görülmektedir.

Çocuk düşmanlığı kavramı, yetişkinler ile çocuklar arasında yaşa bağlı farklılıklar ve eşitsizlikler hakkındaki inançlara dayalı önyargı ve ayrımcılığı ifade etmektedir. Toplumsal yaşamın her alanına sızmış olan bu önyargı ve ayrımcılığı normalleştirerek sürdüren politika, uygulama ve düzenlemelere gömülü olan yapısal adaletsizliği işaretlemektedir. Bu açıdan baktığımızda çocuğun yetişkinin ötekisi olarak kurgulandığı ve ona bağımlı kılındığı yetişkin toplumdaki pandemi

sürecindeki halk sağlığı önlemlerinin ve düzenlemelerin çocuk düşmanı olduğunu görmek önemlidir.

Bu durumun çocukların bağımlılığı ile açıklanabileceğinden söz etmiştik, bunun da çocuğun karar alma süreçlerinde hiçbir etkisinin olmamasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Nitekim Rollo, Covid-19'un politik epidemiyolojisinden söz ettiği çalışmasında çocukların oy hakkının olmamasının, halk sağlığı düzenlemelerinde göz ardı edilebilmelerine yol açtığını savunmaktadır (2020, s. 76-79). Bu açıdan düşündüğümüzde ise Wall'un çocukizm kavramı akla gelmektedir. Çocukizm, çocukların ve haklarının tanınmasının savunulması açısından olanaklar sunmaktadır. Daniel T. Cook, Wall'un asıl amacının, çocukların deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının, gücün nasıl uygulandığına ilişkin bir farkındalık yaratmasını sağlamak olduğunu anlatmaktadır. Çünkü, açıktır ki politikacılar tipik olarak oy verme yetkisine sahip vatandaşların çıkarları konusunda daha dikkatlidirler (Cook, 2020, s. 356). Covid-19 sürecine bu pencereden bakarsak, çocukların temel gereksinimlerinin ve haklarının kolayca ihmal edilebilir görülmesinde çocukların tam bir politik statüye sahip olmalarının (Franklin, 1995, s. 36) rolünü dikkate almamız gerekmektedir.

Bora, kadınlara karşı ayrımcılığın farkına varılmasının her zaman çok kolay olmadığını zira kadın düşmanlığının her zaman açık olmadığını vurgulamaktadır. Hatta ““Cennet annelerin ayaklarının altındadır”, “kadınlar çiçektir”...” gibi örneklerin çoğu zaman kadınların yüceltildiği yanılığına yol açtığına dikkat çekmektedir (2020, s. 109). Benzer şekilde çocuklara karşı ayrımcılığın ayırdına varmak da hiç kolay değildir çünkü hemen her zaman çocuklara karşı ayrımcılık onların refahı ve üstün yararı iddiasının altına gizlenmektedir. Bu ise hemen her zaman çocukların korunması ve kontrol edilmesi gereken, yetişkinlerin ise onları koruyan, kollayan ve kontrol eden olarak kurgulandığı yetişkin bir toplumsal yapıyı olanaklı kılmaktadır. Koruma ve kontrole yapılan bu vurgu ise hemen her zaman dışlama ve ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Nitekim E. Webb, çocuk haklarının geliştirilmesi konusunda samimi bir görüş birliği olduğu durumda bile çocuk düşmanlığı dediğimiz bu dışlama ve ayrımcılığın farkında olmamanın çocuk haklarının gerçekleştirilmesinin önünde önemli engeller oluşturduğunu savunmaktadır (Webb, 2004, s. 805). Diğer bir deyişle çocukları, yetersiz ve bağımlı, yetişkinin ötekisi olarak kuran toplumsal normların farkına varmak çocuk haklarının gelişmesi, çocukların gelecekteki olası benzer kriz dönemlerinde kolayca ihmal edilebilir olarak görülmemeleri için önem taşımaktadır.

Sonuç olarak yeni çocukluk çalışmalarında yer alan araştırmacılar olarak, çocuklara yönelik yapısal ayrımcılığa, çocuk düşmanlığına işaret etmek sorumluluk olmalıdır. Bu bağlamda Covid-19 pandemisi, çocukları hedef alan ve genellikle göz ardı edilen ya da farkına varılmayan önyargı ve ayrımcılık sistemleri üzerine düşünmek için elverişli bir alan sunmaktadır. Bunun için ise çocukları güvenilir ve

değerli birer bilgi kaynağı olarak görmeyen geleneksel epistemik adaletsizliğe karşı çocukların deneyimlerinin ve sözlerinin önemine vurgu yapan çocukizm işlevsel bir araç olarak görünmektedir.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Adami, R. & Dineen, K. (2021). Discourses of childism: How Covid-19 has unveiled prejudice, discrimination and social injustice against children in the everyday. *The International Journal of Children's Rights* (29), 353-370. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/discourses-of-childism.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.10.2021)

Ager, P., Eriksson, K., Karger, E., Nencka, P. & Thomasson, M. A. (2020). School closures during the 1918 flu pandemic. National Bureau of Economic Research. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w28246/w28246.pdf, (Erişim Tarihi: 21.11.2022)

Aktan, S. (2020, 11 04). Çocuklar Covid-19 salgınının yayılmasında önemli bir etken mi? *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2020/11/04/cocuklar-covid-19-salg-n-n-n-yay-lmas-nda-onemli-bir-etken-mi>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Alexa, S. & Baciu, E. L. (2021). 15 challenges in supporting disadvantaged children's access to education during the COVID-19 pandemic. *Revista de Asistență Socială*, XX (1), 43-58.

Altın Z. (2020). Covid-19 pandemisinde yaşlılar. *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*, 30(Ek sayı): 49-57. <https://jag.journalagent.com/terh/pdfs/TERH-93723-REVIEW-ALTIN.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2022)

Alwan, N. A. (2021). We must call out childism in covid-19 policies. *BMJ*, 375 (2641). <http://dx.doi.org/10.1136/bmj.n2641>, (Erişim Tarihi: 10.11.2021)

Araújo, L., Veloso, C., Souza, M., Azevedo, J. & Tarro, G. (2021). The potential impact of the COVID-19 pandemic on child growth and development: A systematic review. *The Journal of Pediatrics*, 97 (4), 369-377. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.08.008>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022)

Autzen, B., Dineen, K. & Vaughan, D. (2021). Vaccinating children: fairness and childism. *The Lancet Infectious Diseases*, 21. [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(21\)00483-7](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(21)00483-7), (Erişim Tarihi: 05.01.2022)

Aydın-Düzgıt, S., Kutlay, M. & Keyman, E.F. (2021). Politics of Pandemic Management in Turkey.

<https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20211025-00101541.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.11.2021)

Bagattini, A. (2019). Children's well-being and vulnerability. *Ethics and Social Welfare*, 13 (3), 211-215. <https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1647973>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020)

Bora, A. (2020). Toplumsal cinsiyet açısından ayrımcılık: Kadınların dışlanmaları mı hizaya sokulmaları mı? *Toplum ve Hekim*, 35 (2), 109-110.

Bora, A. (2021, 11 17). Meselenin adı: Çocuk düşmanlığı. (A. Özbek, Röportaj Yapan) *Bianet*. https://m.bianet.org/bianet/kitap/253417-meselenin-adi-cocuk-dusmanligi?fbclid=IwAR3rK_GCM9IXAaNw6RcAaZ7CZ057QJuaX8xXYImBT_Z9tgHnKsI69PvUQW1s, (Erişim Tarihi: 12.05.2022)

Britton, P. N., Koirala, A. & Wood, N. (2021). Covid-19, children and schools: overlooked and at risk. *The Medical Journal of Australia*, 214 (4). <http://doi.org/10.5694/mja2.50938>, (Erişim Tarihi: 13.10.2021)

Brooke, J. & Jackson, D. (2020). Older people and COVID-19: Isolation, risk and ageism. *Journal of Clinical Nursing*, 29 (13-14), 2044-2046. <https://doi.org/10.1111/jocn.15274>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022)

Bülbül, B. & Hacımustafaoğlu, M. (2020). Covid-19 epidemiyolojisinde okulların açılmasının etkisi. *Klinik İpuçları*, 14 (4), 257-260. <https://adc.bmj.com/content/archdisc/early/2020/08/06/archdisc-hild-2020-319910.full.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.10.2021)

Campbell, S., Cicero Oneto, C., Saini, M. P. S., Attaran, N., Makansi, N., Passos Dos Santos, R., Pukuma, S. & Carnevale, F. A. (2021). Impacts of the COVID-19 pandemic on children: An ethical analysis with a global-child lens. *Global Studies of Childhood*, 11 (1), 105-114. <https://doi.org/10.1177/2043610620976142>, (Erişim Tarihi: 23.01.2022)

Chang, G.-C., & Yano, S. (2022, 05 19). *How Are Countries Addressing the Covid-19 Challenges in Education? A Snapshot of Policy Measures*. UNESCO: <https://world-education-blog.org/2020/03/24/how-are-countries-addressing-the-covid-19-challenges-in-education-a-snapshot-of-policy-measures>, (Erişim Tarihi: 09.08.2022)

Chavez Villegas, C., Peirola, S., Rocca, M., Ipince, A. & Bakrania, S. (2021). Impacts of health-related school closures on child protection outcomes: a review of evidence from past pandemics and epidemics and lessons learned for COVID-19. *International Journal of Educational Development*, 84. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8132744/pdf/main.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.06.2022)

Cocuzzo, B., Wrench, A. & O'Malley, C. (2022). Effects of Covid-19 on older adults: physical, mental, emotional, social, and financial problems seen and unseen. *Cureus*, 14 (9), e29493, <https://www.cureus.com/articles/115491-effects-of-covid-19-on-older-adults-physical-mental-emotional-social-and-financial-problems-seen-and-unseen#!/>, (Erişim Tarihi: 08.02.2023)

Cook, D. T. (Ed.). (2020). *The Sage Encyclopedia of Children and Childhood Studies* (Vols. 1-4). Sage Publication. <https://dx.doi.org/10.4135/9781529>, (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

Đapıć, M., Flander, G. & Prijatelj, K. (2020). Children behind closed doors due to COVID-19 isolation: Abuse, neglect and domestic violence. *Archives of Psychiatry Research* (56), 181-192. <https://doi.org/10.20471/dec.2020.56.02.06>, (Eriřim Tarihi: 03.11.2021)

Diken. (2021, 09 13). *Milli Eğitim Bakanı: Okulların Açıık Kalması Milli Güvenlik Meselesi*. <https://www.diken.com.tr/milli-egitim-bakani-okullarin-acik-kalması-milli-guvenlik-meselesi>, (Erişim Tarihi: 15.09.2021)

EğitimSen. (2021). *2020-2021 Eğitim Öğretim Yılında Eğitimin Durumu*. <https://egitimsen.org.tr/2020-2021-egitim-ogretim-yili-sonunda-egitimin-durumu>, (Erişim Tarihi: 30.08.2021)

Franklin, B. (1995). Çocukların Politik Hakları. *Çocuk Hakları içinde* (A. Türker, Çev.), (ss. 36-67). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gambetti, Z. (2021). Covid-19 Pandemisi gerekçesiyle iktidarlarca getirilen kısıtların siyasal ve toplumsal etkileri. *Toplum ve Hekim*, 36 (3), 218-230. https://www.belgelik.dr.tr/ToplumHekim/kayit_goster.php?Id=3046, (Erişim Tarihi: 11.11.2021)

Gayatri, M. (2021). The wellbeing of elderly people during the COVID-19 pandemic: A narrative review. *Nutrition And Healthy Aging*, 6 (4), 249-256. <http://content.iospress.com/articles/nutrition-and-healthy-aging/nha210132>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022)

Ghosh, R., Dubey, M.J., Chatterjee, S. & Dubey, S. (2020). Impact of COVID-19 on children: special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Pediatr*, 72 (3), 226-235. <https://www.minervamedica.it/en/getfreepdf/ZGV4dHhZL2VWU2dBZVd1MVdjT0c0cjRhRTZkeGxGeklDeVFVQWE0UXc0RVhlVmhLVURPK2ovdGIFeU5qNVFOcQ%253D%253D/R15Y2020N03A0226.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

Giesinger, J. (2019). Vulnerability and autonomy – children and adults., *Ethics and Social Welfare*, 13 (3), 216-229. <https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1647262>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020)

HaberGlobal. (2020, 06 06). Koronavirüs Araştırmasından Çarpıcı Sonuç: Çocuklar Süper Taşıyıcı Değil! *Haber Global*. <https://haberglobal.com.tr/saglik/koronavirus-arastirmasindan-carpici-sonuc-cocuklar-super-tasiyici-degil-50665>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

HaberTürk. (2020, 03 28). Bilim Kurulu'ndan Çocuk Uyarısı! "Süper Taşıyıcı!". <https://www.haberturk.com/son-dakika-koronavirus-cocuklar-bilim-kurulu-ndan-cocuk-uyarisi-super-tasiyici-haberler-2627154>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Çocuk Sağlığı Çalışma Grubu. (2021). *Pandemi Koşullarında Okullarda Yüz Yüze Eğitime Başlanmasına İlişkin Rapor*. <https://www.sivilsayfalar.org/wp-content/uploads/2021/02/Okullarda-Yuzuze-Egitime-Baslanmasina-I%CC%87liskin-Rapor-HASUDER.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Heald-Sargent, T. & Muller, W. J. (2020). Age-related differences in nasopharyngeal severe acute respiratory syndrome Coronavirus 2 (SARS-CoV-2) levels in patients with mild to moderate Coronavirus disease 2019 (COVID-19). *JAMA Pediatrics*, 174 (9), 902-903. <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2768952>, (Erişim Tarihi: 11.03.2021)

Hyde, Z. (2020). COVID-19, children and schools: overlooked and at risk. *The Medical Journal of Australia*, 213 (10), <https://www.mja.com.au/journal/2020/213/10/covid-19-children-and-schools-overlooked-and-risk>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

Hyde, Z. (2021). COVID-19, children and schools: overlooked and at risk. *The Medical Journal of Australia*, 214 (4), 190-191. <https://doi.org/10.5694/mja2.50934>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

ILO & UNICEF. (2021). *Child Labour: Global Estimates 2020, Trends And The Road Forward*. New York: ILO and UNICEF. https://www.ilo.org/ipec/Informationresources/WCMS_797515/lang--en/index.htm, (Erişim Tarihi: 14.07.2021)

Jackson, C., Vynnycky, E., Hawker, J., Olowokure, B. & Mangtani, P. (2013). School closures and influenza: systematic review of epidemiological studies. *BMJ Open* (3). <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/3/2/e002149.full.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.11.2021)

Kablay, S. (2021). Covid-19 stajyerlere uğramaz mı? *Çalışma Ortamı* (167), 21-26.

Kechagia, P. & Metaxas, T. (2021). Are working children in developing countries hidden victims of pandemics? *Social Sciences*, 10 (321). <https://doi.org/10.3390/socsci10090321>, (Erişim Tarihi: 20.09.2021)

MEB. (2021). Yılın ilk 9 ayında Meslek Liselerinin ekonomiye katkısı 418 milyon liraya ulaştı. <https://mtegm.meb.gov.tr/www/yilin-ilk-9-ayinda-meslek-liselerinin-ekonomiye-katkisi-418-milyon-liraya-ulasti/icerik/2996>, (Erişim Tarihi: 23.10.2021)

Mitchell, F. (2020). Covid-19's Disproportionate Effects on Children of Color Will Challenge the Next Generation. <https://www.urban.org/urban-wire/covid-19s-disproportionate-effects-children-color-will-challenge-next-generation>, (Erişim Tarihi: 14.07.2022)

NTV. (2020, 09 02). Çocuklar corona virüsü yetişkinlerden altı kat daha az yayıyor. NTV. <https://www.ntv.com.tr/saglik/cocuklar-corona-virusu-yetiskinlerden-alti-kat-daha-az-yayiyor,LTtB6tKzCEOYpyeSm8Rykw>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Oakley, A. (1994). Women and children first and last: parallels and differences. *Children's Childhoods: Observed and Exeprienced* içinde (ss. 13-32). London: The Falmer Press.

OECD (2020). Combatting Covid-19's Effects on Children. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132643-m91j2scsyh&title=Combatting-COVID-19-s-effect-on-children, (Erişim Tarihi: 23.11.2021)

Person, B., Sy, F., Holton, K., Govert, B. & Liang, A. (2004). Fear and stigma: The epidemic within the SARS outbreak. *Emerging Infectious Diseases*, 10(2), 358-363. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3322940/pdf/03-0750.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.03.2022)

Pierce, C. M. & Allen, G. B. (1975). Childism. *Psychiatric Annals*, 5 (7), 266-270. <https://www.proquest.com/central/docview/894194164/fulltextPDF/728DDB562BCA46ABPQ/8?accountid=16568>, (Erişim Tarihi: 09.07.2017)

Rollo, T. (2020). Babies and boomers intergenerational democracy and the political epidemiology of COVID-19. *Democratic Theory*, 7 (2), 75-81. <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/democratic-theory/7/2/dt070210.xml#container-4281-item-4278>, (Erişim Tarihi: 16.09.2021)

Saad-Filho, A. (2020). From Covid-19 to the end of neoliberalism. *Critical Sociology*, 46 (4-5). <https://journals.sagepub.com>, (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

Sah, P., Fitzpatrick, M. C., Zimmer, C. F., Abdollahi, E. & Juden-Kel, L. (2021). Asymptomatic SARS-CoV-2 infection: A systematic review and meta-

Childism (Çocuk Düşmanlığı /Çocukizm)... DEU Journal of GSSS, Vol: 25, Issue:2

analysis. *PNAS*, 118 (34). <https://doi.org/10.1073/pnas.2109229118>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

Save The Children. (2020). *The Global Girlhood Report 2020: How COVID-19 Is Putting Progress in Peril*. <https://s3.savethechildren.it/public/files/uploads/pubblicazioni/global-girlhood-report-2020.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.09.2021)

Sözcü. (2020, 10 05). Çocuklar ve Gençler Covid-19'un 'Süper Taşıyıcıları' mı? <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/cocuklar-ve-gencler-covid-19un-super-tasiyicilari-mi-6067643>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Spray, J. & Hunleth, J. (2020). Where have all the children gone? Against children's invisibility in the COVID-19 pandemic. *Anthropology Now*, 12 (2), 39-52. <https://doi.org/10.1080/19428200.2020.1824856>, (Erişim Tarihi: 02.04.2022)

Sserwanja, Q., Kawuki, J. & Kim, J.H. (2020). Increased child abuse in Uganda amidst Covid-19 pandemic. *Journal of Pediatrics and Child Health*, 57 (2), 188-191. <https://doi.org/10.1111/jpc.15289>, (Erişim Tarihi: 01.09.2021)

Stern, A. M., Cetron, M. S. & Markel, H. (2009). Closing the schools: lessons from the 1918-19 U.S. influenza pandemic. *Health Affairs*, 28 (6). <http://content.healthaffairs.org/content/28/6/w1066>, (Erişim Tarihi: 12.11.2021)

T24. (2020, 10 02). Covid-19 Gölgesinde Meslek Liseleri Yüz Yüze Eğitime Başlıyor! <https://t24.com.tr/haber/covid-19-golgesinde-meslek-liseleri-yuz-yuze-egitime-basliyor,906868>, (Erişim Tarihi: 16.09.2021)

T24. (2021, 12 30). "18 yaş altı, Omicron'da süper bulaştırıcı grupta". <https://t24.com.tr/haber/omicron-da-18-yas-alti-super-bulastirici-grupta,1004635>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Tsiamis, C. (2021). From Justinianic Plague to Covid-19: A Timeless. *Perspectives on the Pandemic*, s. 17-21. https://blog.degruyter.com/wp-content/uploads/2021/02/DG_13perspectives_humanities.pdf, (Erişim Tarihi: 28.02.2021)

Tummala, P., & Muhammad, T. (2020). Conclusion for special issue on COVID-19: How can we better protect the mental health of children in this current global environment? *Child Abuse & Neglect* (110), 1-3. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104808>, (Erişim Tarihi: 02.06.2021)

UN. (2020). *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Children*. <https://unsdg.un.org/resources/policy-brief-impact-covid-19-children>, (Erişim Tarihi: 05.09.2021)

UNICEF. (2020). *Don't Let Children Be The Hidden Victims of COVID-19 Pandemic*. <https://www.unicef.org/press-releases/dont-let-children-be-hidden-victims-covid-19-pandemic>, (Erişim Tarihi: 11.11.2021)

UNICEF. (tarih yok). *Children Are The Hidden Victims of The Pandemic*. <https://www.unicef.ie/stories/children-hidden-victims-pandemic/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022)

Vyjayanthi, N. V., Banerjee, D., & Rao, T. S. (2020). The silent victims of the Pandemic: Children and adolescents during the COVID-19 crisis. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, (16), 17-31. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0973134220200302>, (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

Wall, J. (2007). Fatherhood, childism and the creation of society. *Journal of The American Academy of Religion*, 75(1), 52-76. <https://www.jstor.org/stable/4139838>, (Erişim Tarihi: 16.07.2022)

Wall, J. (2013). Childism the Challenge of Childhood to Ethics and the Humanities. *The Children's Table* içinde (ss. 68-84). Athens: The University of Georgia Press.

Wall, J. (2019). From childhood studies to childism: reconstructing the scholarly and social imaginations. *Children's Geographies*. 20 (3), 257-270. <https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1668912>, (Erişim Tarihi: 16.07.2022)

Wall, J. (tarih yok). <https://johnwall.camden.rutgers.edu/>, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

Webb, E. (2004). Discrimination against children. *Archives of Disease in Childhood*, (89), 804-808. <http://dx.doi.org/10.1136/adc.2003.046300>, (Erişim Tarihi: 08.06.2015)

Wilson, P. (2013). Childism: Confronting prejudice against children by Young-Bruehl, Elisabeth. *British Journal of Psychotherapy*, 29 (2), 264-267. <https://doi.org/10.1111/bjp.12022>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022)

WHO. (2018, 01 03). *A Checklist For Pandemic Influenza Risk and Impact Management: Building Capacity For Pandemic Response*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241513623>, (Erişim Tarihi: 09.05.2021)

WHO Regional Office for Europe. (2021). *Schooling During COVID-19: Recommendations From The European Technical Advisory Group For Schooling During COVID-19*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/340872>, (Erişim Tarihi: 11.09.2021)

Young-Bruehl, E. (2009). Childism—Prejudice against children. *Contemporary Psychoanalysis*, 45 (2), 251-265. <https://doi.org/10.1080/00107530.2009.10745998>, (Erişim Tarihi: 04.03.2022)

Yung-Bruehl, E. (2012). *Childism : Confronting Prejudice Against Children*. Michigan: Yale University Press.

Childism (Çocuk Düşmanlığı /Çocukizm)... DEU Journal of GSSS, Vol: 25, Issue:2

Young-Bruehl, E. (2021). *Çocuk Düşmanlığı*. (A. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim.